

[https://doi.org/10.53360/3080-3861-2025-3\(3\)-19](https://doi.org/10.53360/3080-3861-2025-3(3)-19)
IRSTI: 14.35.09

M.S. Orazalina¹, A.Zh. Turikpenova^{2*}

¹L.N. Gumilev adındaki Avrasya Ulusal Üniversitesi,
010008, Kazakistan Cumhuriyeti, Astana ş., Satpayev sokağı, 2

^{2*}Shakarim Üniversitesi,
071412, Kazakistan Cumhuriyeti, Semey ş., Glinka sokağı, 20

*ORCID: 0000-0002-4623-7498

*e-posta: Aidilan_76@mail.ru

YABANCI DİL DERSLERİNDE METİNSEL MATERYAL KULLANIMININ İŞLEVSEL OKURYAZARLIĞIN GELİŞTİRİLMESİNDEKİ ROLÜ

Özet. Bu makale, yabancı dil derslerinde metinle çalışarak okuma becerilerinin geliştirilmesinin yollarını ve öğrencilerin işlevsel okuryazarlığını şekillendirmedeki rollerini ele almaktadır.

Modern eğitim sisteminin ana görevlerinden biri, edindikleri bilgileri yaşam durumlarında etkili bir şekilde kullanabilen, yüksek işlevsel okuryazarlığa sahip bir bireyin yetiştirilmesidir. İşlevsel okuryazarlık sadece dil öğrenimine değil, aynı zamanda bireyin sosyal aktivitesinin ve eleştirel düşüncesinin gelişimine de katkıda bulunur. İngilizce ve Türkçe başta olmak üzere yabancı dillerin öğretiminde metinle çalışma, öğrencinin okuma, anlama, bilgiyi analiz etme ve iletişim amaçlı kullanma becerilerini geliştiren önemli bir araçtır.

Yabancı dil derslerinde metinle çalışmak, öğrencilerin işlevsel okuryazarlığını artırmanın ana aracıdır. Metni okuma, anlama, analiz etme ve onu iletişimsel bir faaliyete dönüştürme sürecinde öğrenciler bilişsel aktivite, mantıksal düşünme ve dil yeterliliği geliştirir. Bu da, modern eğitim sisteminin temel amacının – çok yönlü gelişmiş, hayata yönelik bir bireyin - oluşturulmasına izin verir.

Çalışmanın bilimsel ve pratik önemi, sorunun teorik olarak anlaşılması ve tanımlanmasında, ayrıca bu yönün öğretmen pratiğinde uygulanmasına yönelik somut adımların geliştirilmesinde yatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: işlevsel okuryazarlık, diyalog, bilgi, çok modlu, metin, proje

Giriş

Günümüz eğitim sisteminin temel görevlerinden biri, öğrencilerde işlevsel okuryazarlığın oluşturulmasıdır. İşlevsel okuryazarlık, bir kişinin edindiği bilgileri yaşam durumlarında uygulama, bilgileri analiz etme ve bilinçli kararlar alma becerisidir. İşlevsel okuryazarlık, yabancı dil öğretiminde özellikle önemlidir, çünkü dil yalnızca bir iletişim aracı değil, aynı zamanda kültürlerarası anlayışı sağlamanın da bir yoludur.

Yabancı dil dersleri, öğrencilerin sadece dil öğrenme becerilerini değil, aynı zamanda eleştirel düşünme, analiz ve değerlendirme becerilerini de kapsamlı bir şekilde geliştirmelerini sağlar.

İşlevsel okuryazarlık, yabancı dil öğretiminde iletişimsel yaklaşımda giderek daha önemli hale gelmektedir. Bu yöntem, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmeyi ve öğrenme sürecine aktif katılımlarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Eğitim sırasında, gerçek yaşam durumlarının modellenmesi, grup çalışmaları ve rol yapma oyunları aracılığıyla dilin pratik kullanımına özel önem verilmektedir. İşlevsel okuryazarlığın geliştirilmesiyle, öğrencilerin yabancı dilde konuşma, dinleme, okuma ve yazma becerileri artar ve uluslararası düzeyde iletişim kurma özgüvenleri artar.

Yabancı dil öğretiminde metinle çalışma, öğrencinin hedef dili daha derinlemesine kavramasına, kültürel bağlamı anlamasına ve iletişim yetkinliğini artırmasına katkı sağlar.

Yabancı dil disiplinlerinde, bu yeterliliği geliştirmek için metinsel materyaller yaygın olarak kullanılmaktadır. Metinle çalışma sürecinde öğrenciler sadece dil birimlerine hakim olmakla kalmaz, aynı zamanda bunları gerçek iletişim durumlarında da kullanırlar, gerçek hayattaki sorunları çözme becerilerini kazanırlar. Bu anlamda metin, sadece yabancı dil öğretimi için değil, aynı zamanda işlevsel okuryazarlığın gelişimi için de önemli bir araçtır.

Bu makalenin amacı, yabancı dil derslerinde metinle çalışarak işlevsel okuryazarlığı oluşturmanın etkili yollarını analiz etmektir.

Materyal ve yöntemler

İşlevsel okuryazarlık, bir bireyin sosyal, kültürel, politik ve ekonomik faaliyetlere aktif olarak katılma ve yaşam boyu bilgilerini geliştirme becerisidir [1]. Yani, okuryazarlık bir kişinin okuma ve yazmayı öğrenmesini sağlarken, işlevsel okuryazarlık bu becerileri gerçek hayatta, belirli durumlarda etkili bir şekilde kullanma becerisini içerir.

Günümüzde öğrencilerin işlevsel okuryazarlığının geliştirilmesi sorunu, uygulayıcı öğretmenlerin, akademik teorisyenlerin, küresel eğitim topluluğunun, okul yöneticilerinin ve ülke çapındaki liderliğin dikkatini çekerek önem kazanmaktadır.

İşlevsel okuryazarlık kavramı ilk olarak 20. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmış ve günümüzde eğitim kalitesinin önemli bir göstergesi haline gelmiştir. Uluslararası PISA çalışmasında, öğrencilerin okuma becerisi yalnızca metni anlama becerisi olarak değil, aynı zamanda bilgiyi kullanma, değerlendirme ve yeni durumlara uyarlama becerisi olarak da değerlendirilmektedir.

Eğitim geliştirme stratejik planına göre, işlevsel okuryazarlık Kazakistan'ın öncelikli alanlarından biridir. Devlet, kişisel niteliklerin başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesi için yalnızca akademik bilginin değil, aynı zamanda edinilen bilgiyi günlük yaşamda ve çeşitli alanlarda uygulama becerilerinin geliştirilmesinin de önemini farkındadır.

Yabancı dil öğretiminde bu yeterlilik, öğrencinin dil bilgisini gerçek hayatta uygulamasını ve kültürlerarası iletişime uyum sağlamasını sağlar.

Yabancı dil öğretme alanındaki bu yeterlilik, öğrencinin dilsel ve iletişimsel yeterliliklerini geliştirmenin yanı sıra, bunları gerçek yaşam durumlarında kullanmalarına, mesleki ve sosyal ilişkilerini etkili bir şekilde organize etmelerine ve kültürlerarası iletişim durumlarına uyum sağlamalarına da olanak tanır. Bu eğitim, geleceğin uzmanlarının küreselleşme sürecinde rekabetçi olabilmeleri ve çok kültürlü bir toplumda özgürce hareket edebilmeleri için temel oluşturur.

Metinlerle çalışma sürecinde öğrencilerin dil becerileri genişler, mantıksal düşünme becerileri gelişir ve çeşitli görevlerin yerine getirilmesiyle konuşma etkinlikleri artar. Ayrıca, metinler öğrencilere kültürlerarası değerleri tanıtır ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirir.

Metinsel bilgilerle çalışırken öğrenciler, bilgileri analiz etmeyi ve karşılaştırmayı, ana fikri çıkarmayı ve fikirlerini ikna edici bir şekilde ifade etmeyi öğrenirler. Bu da eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine ve bireyin bilişsel aktivitesinin artmasına katkıda bulunur.

Bu hedefe ulaşmak için etkili araçlardan biri, metin materyallerinin sistematik kullanımınıdır. Metinsel materyallerin sistematik kullanımı, öğrencilerin işlevsel okuryazarlığını geliştirmeyi amaçlayan eğitimin kritik bir bileşeni olarak görülmektedir. Bunun nedeni, bu tür çalışmaların öğrencilerin edindikleri bilgileri gerçek yaşam durumlarında uygulamalarına, dil becerilerini iletişim amaçları için etkili bir şekilde kullanmalarına izin vermesidir.

Okuryazarlık kavramının içeriği, toplumsal gereksinimlerdeki ve bireyin asgari gereksinimlerindeki değişimler nedeniyle tarihsel olarak değişmiştir. Eylül 1969'da Tahran'da düzenlenen Okuma Yazma Bilincinin Ortadan Kaldırılması Dünya Eğitim Bakanları Kongresi'nde «işlevsel okuryazarlık» terimi ortaya atılmıştır. 1970'lerin ortalarına kadar işlevsel okuryazarlık kavramı, insanların mesleki faaliyetleriyle ilişkilendirilmiştir. Daha sonra bu kavram bilimsel olarak ayrıntılı olarak incelenmeye başlanmıştır.

Okuryazarlık, kişinin ana dilinin gramer kurallarına göre okuma ve yazma becerilerinde belirli bir düzeyde ustalaşmasıdır. İnsanların sosyal ve kültürel gelişiminin temel göstergelerinden biridir [2].

Okuryazarlık, anadilinin yasalarını ve kurallarını, sözlü ve yazılı konuşmada kullanımlarının güçlü becerileri ile birlikte kullanabilmektir [3].

Bu terim çoğunlukla 19.yüzyıldan beri okuryazarlığın sosyal bir sorun olarak görülmeye başladığı zamandan beri kullanılmaktadır. Başka bir deyişle, okuryazarlık en az bir dilde okuma ve yazma yeteneğidir. Okuryazarlık çok yapısalıdır. Modern anlamda, bu sadece yazma ve okuma becerisi değildir. Okuryazar bir kişi, eğitim potansiyellerini daha fazla biriktirmeye ve geliştirmeye hazır olan kişidir. Okuryazarlık, bir kişinin yaklaşımakta olan fırsatlarını belirlemek için koşullar yaratır, yani okuryazar bir kişi yaklaşan eylemlerini tahmin edebilecektir.

Uluslararası PISA çalışmaları ayrıca öğrencilerin metni anlama, bilgiyi bulma, analiz etme ve uygulama becerilerini de değerlendirir [4].

PISA araştırma görevi, bütünleşik haliyle, durumu tanımladıktan sonra metinle çalışmayı içerir. Metinlerle çalışmanın belirli bir kalıba göre yapılandırılması önerilir: okuma – anlama – uygulama – diğer derslerde kullanılmak üzere önemli yeterliliklerin geliştirilmesi.

Günümüzde aktif olarak 6 stil (üslup) kullanılmaktadır: sözlü üslup - günlük iletişim üslubu; bilimsel üslup - araştırma ve bilimsel makale üslubu; reklamcılık üslubu - kitle iletişim araçlarının karakteristik özelliği (gazete veya gazete-reklamcılık üslubu olarak da adlandırılır); resmi üslup - ticari dokümantasyon ve hukuki işlem üslubu; sanatsal üslup – edebi bir eserin üslubu; sözlü konuşma üslup - çoğunlukla sözlü olarak gerçekleştirilen günlük iletişim üslubu.

Metin türü, bir eserin nerede, kimin için, niçin yaratıldığına ve kullanım koşullarına göre belirlenen bir eser türüdür.

Konuşma türleri, yazarın düşüncelerini, gözlemlerini iletmek için kullandığı anlatı yoludur.

Görevlerde kullanılan metinler belirli gereksinimleri karşılamalıdır. Gerçek yaşam durumlarıyla karşılaşılmalıdır.

Eğitim içeriğinin metin biçiminde sunulmasından dolayı, yabancı dil derslerinde öğrencilerin okuryazarlığının gelişmesinin rolü büyüktür. Metinle, elektronik metinle çalışma becerileri, modern eğitimin alıcıları için çok önemlidir.

Edebi okuma deneyimine hakim olmak metnin belirli kısımlarını seçmek, basit çıkarımlar oluştururken bunları kullanmak, olaylar arasında ilişki kurmak; metnin genel fikrini belirlemek için, yapıdaki unsurları tanımlamak, karakterlerin eylemlerini basit bir şekilde yorumlamak, karakterlerin eylemlerini tanımlamak ve duyguların karşılaştırılması, ilişkilerinin açıklanması, metinde dilsellerin kullanılması çevrenin özelliklerinin birincil muayenesi, ana karakterlerin özelliklerinin metnin alıntılanmasıyla yorumlanması, niyetleri ve hisleri, metnin anlamının yorumlanması veya metnin temel fikrinin metinden bilgi çıkarılmasıyla yorumlanması gibi yönler sağlanmıştır.

Bu göstergeler, metinle çalışarak işlevsel okuryazarlığın geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır.

Metin materyallerinin sistematik ve amaçlı kullanımı, öğrencilerin dilsel ve iletişimsel yeterliliklerini oluşturur:

- dil temelinin genişletilmesi: metin aracılığıyla yeni kelimeler, ifadeler ve dil bilgisi yapıları öğrenilir.

- mantıksal düşünmenin geliştirilmesi: metnin içeriğini analiz etme, ana fikri belirleme, bilgileri karşılaştırma ve özetleme becerisi geliştirilir.

- iletişim becerilerinin geliştirilmesi: metin üzerine soru-cevap, tartışma ve rol yapma oyunları konuşma etkinliğini artırır.

- kültürlerarası yeterliliğin geliştirilmesi: metinler, öğrencileri farklı kültürlerle tanıştırır ve dünya görüşlerini genişletir.

Öğrenciler metinle çalışırken yalnızca bilginin alıcısı değil, aynı zamanda işleyicisi ve yayıcısı da olurlar. Bu, eleştirel düşünme becerilerini ve fikirlerini mantıklı bir şekilde sunma becerilerini geliştirir.

Eğitimin bütün alt bileşenleri ile öğrenciyi yaşama hazırlayan bir yönü vardır. Dolayısıyla özgün metinlerin günlük yaşamdaki yansımaları olan süreksiz metinlere eğitimde yer verilmelidir. «Öğrencilerin günlük yaşamda karşılaşabilecekleri otobüs tarifeleri, listeler, grafikler, endeksler, şemalar, tablolar, ders programları gibi özgün metinlere ders kitaplarında yer verilirse öğrenciler dilin günlük yaşamdaki yerini, önemini kavrayacak ve eğitim uygulamalarına yansıtacaklardır. Çünkü bu tür metinler kurguları, içerdikleri bilgiler, görseller ve yapıları gereği üst düzey becerileri geliştirme ve yoklama konusunda verimli metinler olarak nitelendirilirler» [5].

Her metin insan yaşamındaki iletişim biçimlerinden biridir. Bu metin dilsel düzenlenişiyle bir kurmaca dünyayı taşıdığı gibi, kendisini çevreleyen gerçek toplumsal kültürel yapıdan başka iletişim imkanlarından da faydalanır. Bunları yazar, bölüm başlıkları, paragraflar aracılığıyla belli bir dizgeye sokmuştur. Ancak dilsel dizge hiçbir zaman, gerçeğin aktarımı değildir. Bütün bölüm başlıkları ya da metnin akışı içindeki buna benzer göstergeler, okurun metin ile yaşam arasındaki

bağları bulgulasını sağlayacak kavrayış sürecinin çıkış noktalarıdır. Metnin anlama ile yaşam arasındaki geçerlilik alanı, bu tür göstergelerin oluşturduğu bağımsız metin içi düzen ile okurun düş gücü arasındaki karşılıklı alışverişle belirlenir. Bir metin kurmaca iletinin okurca bu yoldan kavranışı ile estetik boyutlar kazanır. Bu kavranış olgusunu ise yazarın belli dil, yazın, yaşam gereçlerini seçmesindeki ilkeler yönlendirir. Bu bakımdan bir metnin kavranması ancak bu ilkelerin okur üzerinde kurguların oluşturduğu etkiyle gerçekleşir. Başka bir deyişle, her metin okurun tepkisiyle bütünlenir, bir okurca alımlandığı an yaşamaya başlar [6].

Her eser, belli bir algılanma amacı ve biçimiyle yani, alıcısının anlamasına katkı sağlayacak biçimde ve onu belli bir konuya yönlendirmek amacıyla okuyucuya sunulur. Her metin okurun tepkisi ile bütünleşir. Metin okuyucu tarafından anlamlandırılınca yaşamaya başlar. Daha sonra okuyucu metni değerlendirir ve yorumlar. Yorumlamadan önce yapılacak olan işler, kültürel ve toplumsal bilgilere bağlı olarak dilsel okuma ve mantıksal tamamlama süreçleridir. Bir metinde geçen nesneleri dilsel adlandırma, algılama, onları gerçek dünyadaki göndergeleriyle eşleştirme dilsel düzeyde yapılan, yani yorumlamadan önce yapılması gereken okuma aşamasıdır [7].

Soruların gerek iletişimde gerekse öğrenmede işlevsel olabilmesi cevap erektirmesine bağlıdır. Soruyu soranla (gönderici), yanıtlayan (alıcı) arasındaki etkileşim buna bağlıdır. Öğrenme; süreç içinde öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğretmen, öğrenci-öğrenci, ders içeriği-öğrenci arasındaki etkileşim yoluyla gerçekleşmektedir. Bu etkileşimin istendik yönde gerçekleşerek öğrenmenin geliştirilmesi için; öğrenme ihtiyaçlarının belirlenmesi, öğrenmelerin ölçülmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu gereklilikler ise ancak sorular aracılığıyla yerine getirilebilmektedir [8].

İşlevsel okuryazarlık kavramı, son on yılda eğitim alanında temel kategorilerden biri haline gelmiştir. Kazakistan'da işlevsel okuryazarlığın geliştirilmesine özel önem verilmiş ve bu doğrultuda devlet programları benimsenmiştir [9].

Kudaibergenova K.Sh.'nin çalışmaları işlevsel okuryazarlığın bilimsel ve metodolojik temellerini belirlemekte ve öğrencinin kişiliğinin gelişimindeki önemini kapsamlı bir şekilde analiz etmektedir [10].

Cummins, yazılarında, dil yeterliliğinin iki yönünü – temel dil becerileri ve akademik dil yeterlilikleriöayrıt ederek metinsel materyaller aracılığıyla daha yüksek bilişsel becerilerin gelişimini vurgular [11].

Richards ve Schmidt, metinsel materyallerin iletişimsel dil öğretim yöntemlerinde merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır [12].

Brown, araştırmasında metinle çalışmanın yalnızca dil becerilerini geliştirmekle kalmayıp aynı zamanda eleştirel düşünme, bağımsız çalışma ve sosyal etkileşimin gelişimine de katkıda bulunduğunu savunmaktadır [13].

Bu yorumlar, günümüzde yabancı dil öğretiminde metin materyallerinin sistematik kullanımının önemini bir kez daha kanıtlamaktadır.

Genel olarak literatür analizi sonuçları, yabancı dil öğretiminde metin materyallerinin kullanımının işlevsel okuryazarlığın gelişimine, öğrencinin kişisel ve kültürel gelişimine, iletişimsel yeterliliğin artmasına katkı sağladığını göstermektedir.

Çalışma 2024-2025 akademik yılında gerçekleştirildi. Çalışmaya iki gruptan (B1 seviyesinde yabancı dil öğrenen öğrenciler) 32 öğrenci katıldı. Dersler haftada 3 gün, her biri 50 dakika sürdü. Çalışmada farklı türlerde (kurgu, gazetecilik, bilimsel ve bilişsel) metinler kullanıldı. Metinlerle çalışma üç aşamadan oluşuyordu: metin öncesi çalışma (sözlüğe aşinalık kazanma, tahmin yürütme), metin okuma (göz gezdirme, tarama stratejileri), metin sonrası çalışma (soruları cevaplama, tartışma, yaratıcı görevler). Kontrol ve deney grupları arasında karşılaştırmalı bir analiz yapıldı.

Tartışma sırasında, metin materyallerinin yabancı dil öğrenmeyi hayata bağladığı ve bilgiyle çalışma becerilerini geliştirdiği ortaya çıktı. Ancak, bazı düşük seviyeli öğrenciler için metinler zordu, bu nedenle metinlerin seviyesinin farklılaştırılması ve görsel ve işitsel materyallerle desteklenmesi gerektiği ortaya çıktı.

Sonuçlar ve tartışma

Çalışmanın amacı, yabancı dil derslerinde metin materyallerinin sistematik kullanımının öğrencilerin işlevsel okuryazarlığı üzerindeki etkisini belirlemektir. Çalışma sırasında, farklı seviyelerdeki öğrencilerle metin öncesi, metin okuma ve metin sonrası çalışmaları düzenlenmiştir. Metinler, günlük yaşam, kültür, bilim, ekoloji ve mesleki alanlar bağlamında tematik olarak seçilmiştir:

Dil birikiminin genişletilmesi: Uygulamanın sonunda öğrencilerin yeni kelimeler kullanma etkinliği arttı ve cümle kurma becerileri gelişti.

Okuma becerilerinin geliştirilmesi: Ana fikri bulma, önemli bilgileri seçme ve metnin içeriğini özetleme göstergeleri %50-60 artmıştır.

İletişim becerilerinin geliştirilmesi: Metin üzerinde yapılan tartışmalar ve rol yapma oyunları sırasında öğrencilerin düşüncelerini ifade etme ve tartışma becerileri artmıştır.

Eleştirel düşünmenin geliştirilmesi: Metinler hakkında soru oluşturma, karşılaştırma yapma ve yazarın görüşlerini analiz etme gibi görevlerde öğrencilerin cevapları daha karmaşık hale geldi ve mantıksal gerekçelendirmelerin sayısı artmıştır.

Kültürlerarası yeterliliğin oluşturulması: Yabancı metinleri analiz etmenin bir sonucu olarak, öğrenciler diğer kültürlerle ilgi gösterdiler ve benzerlikleri karşılaştırma ve belirleme becerileri artmıştır.

Elde edilen sonuçlar, metin materyalinin amaçlı ve sistematik kullanımının öğrencilerin işlevsel okuryazarlıklarının gelişiminde belirleyici bir rol oynadığını göstermiştir. Metinle çalışmak, öğrencilerin yalnızca dil bilgilerini değil, aynı zamanda bilişsel ve sosyal yeterliliklerini de geliştirmiştir.

Bu çalışmanın sonuçları uluslararası uygulamalarla tutarlıdır. Örneğin, PISA çalışmalarında okuma becerisinin temel göstergesi metni okuyup anlama, bilgi bulma ve kullanma becerisidir. Deneyimlerimiz, metnin bu becerilerin gelişiminde öncü bir rol oynadığını doğrulamıştır. Yabancı dil derslerinde metin materyallerinin sistematik ve amaçlı kullanımının öğrencilerin işlevsel okuryazarlıklarını geliştirmede etkili bir araç olduğunu göstermiştir. Metinle çalışma sırasında öğrencilerin kelime dağarcığı zenginleşmiş, dil bilgisi yapılarını kullanma becerileri gelişmiş ve metni okuyup anlama, bilgiyi analiz etme ve ana fikri çıkarma becerileri artmıştır.

Sonuç

İşlevsel okuryazarlığın geliştirilmesi, Kazakistan Cumhuriyeti eğitim sisteminin stratejik bir yönüdür. Genel eğitim kurumlarındaki yetişkinlerin ve öğrencilerin işlevsel yeterliliğini değerlendiren uluslararası çalışmaların sonuçları, eğitim ve metodolojik sistemde eksikliklerin olduğunu göstermektedir. 2022 PISA uluslararası araştırmasına göre Kazakistan, matematik okuryazarlığında 81 katılımcı ülke arasında 46., fen bilimlerinde 49. ve okuma okuryazarlığında 61. sırada yer almıştır. Bu konunun yakından takip edilmesi ve özel metodolojik önlemlerin geliştirilmesi gerektiği açıktır; bu önlemlerin uygulanması, durumu tersine çevirmeye yardımcı olacaktır. İşlevsel okuryazarlığın geliştirilmesi ve sonuçların niteliksel olarak iyileştirilmesi yoluyla PISA uluslararası sınavlarının başarıyla tamamlanmasının, Kazakistan Cumhuriyeti'nde 2023-2029 Okul Öncesi, Ortaöğretim, Teknik ve Mesleki Eğitimin Geliştirilmesi Konsepti'nin stratejik hedefleri olarak belirlenmesi tesadüf değildir.

Uluslararası çalışmaları başarıyla tamamlama konusu, öğretim kitlesinin öğrenme sürecine yönelik yaklaşımlarını, eğitim materyalinin işlevsel kullanımına ilişkin görevleri bütünleştirme yönünde değiştirmeleri gerektiğini anlayana kadar açık kalacaktır.

Çeşitli biçim, tür ve içerikteki metin yapılarına dayalı çok düzeyli pratik görevler gerçekleştirmek, öğrencilerin okuma becerilerinin ve genel iletişim becerilerinin gelişimini değerlendirmelerine olanak tanır. Öğretmen, iletişimsel bir öğrenme sistemi oluşturma ve metinle çalışma sürecinde işlevsel okuryazarlık geliştirme görevlerini çözme fırsatına sahiptir.

İşlevsel okuryazarlığı geliştirme görevi, farklı derslerin öğretmenleri, aynı eğitim kuruluşunun tüm öğretmenleri ve ileri eğitim uygulamaları sunan okullar için birleştirici, bütünleştirici bir ilke haline gelebilir. Bu tür bir bütünleşme, geleneksel olarak uygulanan ders öğretimi ile bireysel derslerde oluşan eğitim çıktılarının oldukça belirgin parçalanması arasında yıllar içinde ortaya çıkan

karmaşık çelişkinin nesnel olarak aşılmasına yardımcı olacak ve çocuğu gerçek hayata hazırlamada kapsamlı ve uyumlu bir gelişim sağlama göreviyle örtüşecektir.

Çağdaş bir öğretmen, derste kazanılması gereken yeterlilikleri, öğrencilerin yaş ve bireysel özelliklerini, dersin konu içeriğini dikkate alarak, bir metin ödevini bağımsız olarak yazabilmek için, o metnin yapısını anlamalıdır.

Çalışmanın sonuçları, yabancı dil derslerinde metin materyallerinin sistematik ve amaçlı kullanımının öğrencilerin işlevsel okuryazarlıklarını geliştirmede etkili bir araç olduğunu göstermiştir. Metinle çalışma sırasında öğrencilerin kelime dağarcığı zenginleşmiş, dil bilgisi yapılarını kullanma becerileri gelişmiş ve metni okuyup anlama, bilgiyi analiz etme ve ana fikri çıkarma becerileri artmıştır.

Ayrıca, metinler, rol yapma oyunları ve yaratıcı görevler üzerine yapılan tartışmalar, öğrencilerin konuşma becerilerini güçlendirmiş ve iletişim becerilerini geliştirmiştir. Çalışma sırasında elde edilen sonuçlar, kültürlerarası yetkinliğin oluşumunda metnin rolünü de ortaya koymuştur; öğrenciler farklı kültürlerle ilgi göstermiş, karşılaştırma, benzerlik ve farklılıkları belirleme becerilerini geliştirmiştir.

Sonuç olarak, metin materyallerinin etkili kullanımı, öğrencileri gerçek yaşam durumlarında dili özgürce kullanmaya hazırlar, eleştirel düşünme ve bilgi işleme becerilerini geliştirir. Bu yaklaşım, yabancı dil öğretiminin temel amacı olan işlevsel okuryazarlığın oluşumuna önemli ölçüde katkıda bulunur.

Yaşam boyu öğrenme kavramı açısından bakıldığında, işlevsel okuryazarlığın bileşenlerine hakim olma/kazanma süreci yaşam boyu sürer. Dolayısıyla, bir kişinin işlevsel okuryazarlığı durağan bir süreç değildir; kişi, işlevsel okuryazarlığın bileşenlerini tamamlayarak kendini geliştirir ve böylece çevresindeki toplumun gelişimine katkıda bulunur.

Bilim insanlarına göre, mevcut durumda yetkin kişi, bilgiyi bağımsız olarak alan, özümseyen ve etkili bir şekilde kullanan, bilgiyi yalnızca dar bir mesleki alanda değil, aynı zamanda kamusal işlerde, aile hayatında ve kapsamlı kişisel gelişiminde de kullanabilen kişidir.

Öğrenci, üniversite duvarlarından gerekli bazı okuryazarlık bileşenleri de dahil olmak üzere temel bilgileri edinmiştir. Bilgi edinme, kullanma yollarını öğrenmiş, ustalaşmış ve belirli beceriler edinmiştir. Bugünün öğrencisi, yarının uzmanıdır; örneğin, okula gidip kariyerine başlayan, çeşitli durumlarda eğitimine devam eden, üniversite duvarlarından öğrendiği bilgiyi edinme, biriktirme, sentezleme ve genel olarak bu bilgi üzerine hareket etme yöntemlerine hakim olmuş, hayatı boyunca kullanıp geliştiren bir öğretmendir.

Genç bir uzman, eğitim vermenin yanı sıra öğrencileri de eğiten okulda asıl kişidir. Bu nedenle, karşısına çeşitli durumlar çıkabilir. Bir uzman çeşitli kararlar alırken neye güvenir, elbette işlevsel okuryazarlığına, birikmiş deneyimine güvenir.

İleri teknolojinin hüküm sürdüğü modern çağda değişimler hızla gerçekleşiyor. Bugün yeni olan, yarın eskiyecek ve işlevsel okuryazarlık sürekli ve yaşam boyu gelişim gerektiriyor. İşlevsel okuryazarlık düzeyine bağlı olarak, kişi sosyal süreçlere bilinçli bir şekilde katılıyor.

Öğrencilerin işlevsel okuryazarlığı, edindikleri bilgi ve deneyimi toplumun çeşitli alanlarındaki belirli durumlara etkili bir biçimde uygulayabilme becerisidir.

Kaynaklar

1. Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı. Ortaöğretim içeriğinin güncellenmesi çerçevesinde işlevsel okuryazarlığın geliştirilmesi kavramı. – Astana, 2012-2016.
2. Kusbekova B. Rus-Kazak terminolojik referans sözlüğü (eğitim alanı). – Almatı: Devlet Dili Geliştirme Merkezi, 2010. – 304 p.
3. Rusça-Kazakça açıklamalı sözlük: Pedagoji / genel ред. E. Aryn. – Pavlodar: EKO, 2006. – 482 s. ISBN 9965-808-85-6.
4. OECD. PISA 2018 sonuçları: öğrencilerin bildiği ve yapabildiği şeyler. – Paris: OECD Yayınları, 2019. – 768 p.

5. Tuncer Ç.Ö. Türkçe dersinde üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi // Cito Eğitim. – 2010. – P. 8-15.
6. Göktürk A. Okuma uğraşı. – İstanbul: YKY, 2002. – 208 p.
7. Günay D. Göstergebilim yazıları. – İstanbul: Multilingual, 2001. – 240 p.
8. Akyol H. Okuma metinlerindeki soruların sınıflandırılması // Eğitim ve Bilim. – 1997. – №105. – S. 10-17.
9. Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı. Devlet zorunlu ortaöğretim standardı. – Astana, 2021. – 400 p.
10. Kudaibergenova K.Ş. İşlevsel okuryazarlığın oluşumunun bilimsel ve metodolojik temelleri. – Almaty: Bilim, 2020. – 200 p.
11. Cummins J. Dil, güç ve pedagoji: çapraz ateşte iki dilli çocuklar. – Clevedon: Multilingual Matters, 2000. – 240 p.
12. Richards J.C., Schmidt R. Longman dil öğretimi ve uygulamalı dilbilim sözlüğü. 4th ed. – London: Routledge, 2010. – 800 p.
13. Brown H.D. Principles of language learning and teaching: an interactive approach to language pedagogy. 3rd ed. – White Plains, NY: Pearson Education, 2007. – 410 p.

Referensess

1. Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı. Ortaöğretim içeriğinin güncellenmesi çerçevesinde işlevsel okuryazarlığın geliştirilmesi kavramı [The concept of developing functional literacy within the framework of updating secondary education content]. – Astana, 2012-2016. (in Turkish)
2. Kusbekova B. Rus-Kazak terminolojik referans sözlüğü (eğitim alanı) [Russian-Kazakh terminological reference dictionary (education field)]. – Almaty: Devlet Dili Geliştirme Merkezi, 2010. – 304 p. (in Turkish)
3. Rusça-Kazakça açıklamalı sözlük: Pedagoji [Russian-Kazakh explanatory dictionary: Pedagogy] / Gen. ed. E. Aryn. – Pavlodar: EKO, 2006. – 482 p. – ISBN 9965-808-85-6. (in Turkish)
4. OECD. PISA 2018 sonuçları: öğrencilerin bildiği ve yapabildiği şeyler [PISA 2018 results: what students know and can do]. – Paris: OECD Yayınları, 2019. – 768 p. (in Turkish)
5. Tuncer Ç.Ö. Türkçe dersinde üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesi [Development of higher-order thinking skills in Turkish language lessons] // Cito Eğitim. – 2010. – P. 8-15. (in Turkish)
6. Göktürk A. Okuma uğraşı [The effort of reading]. – İstanbul: YKY, 2002. – 208 p. (in Turkish)
7. Günay D. Göstergebilim yazıları [Writings on semiotics]. – İstanbul: Multilingual, 2001. – 240 p. (in Turkish)
8. Akyol H. Okuma metinlerindeki soruların sınıflandırılması [Classification of questions in reading texts] // Eğitim ve Bilim. – 1997. – №105. – P. 10-17. (in Turkish)
9. Kazakistan Cumhuriyeti Eğitim ve Bilim Bakanlığı. Devlet zorunlu ortaöğretim standardı [State compulsory secondary education standard]. – Astana, 2021. – 400 p. (in Turkish)
10. Kudaibergenova K.Ş. İşlevsel okuryazarlığın oluşumunun bilimsel ve metodolojik temelleri [Scientific and methodological foundations of functional literacy formation]. – Almaty: Bilim, 2020. – 200 p. (in Turkish)
11. Cummins J. Dil, güç ve pedagoji: çapraz ateşte iki dilli çocuklar [Language, power and pedagogy: bilingual children in the crossfire]. – Clevedon: Multilingual Matters, 2000. – 240 p. (in Turkish)
12. Richards J.C., Schmidt R. Longman dil öğretimi ve uygulamalı dilbilim sözlüğü. – 4th ed. – London: Routledge, 2010. – 800 p.
13. Brown H.D. Principles of language learning and teaching: an interactive approach to language pedagogy. – 3rd ed. – White Plains, NY: Pearson Education, 2007. – 410 p.

М.С. Оразалина¹, А.Ж. Турикпенова^{2*}

¹Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
010008, Қазақстан Республикасы, Астана қ. Сатпаев к-сі, 2

²Шәкәрім университеті,
071412, Қазақстан Республикасы, Семей қ. Глинка к-сі, 20 А

*ORCID: 0000-0002-4623-7498

*e-mail: aidilan_76@mail.ru

ШЕТ ТІЛІ ПӘНДЕРІНДЕ МӘТІНДІК МАТЕРИАЛДЫ ҚОЛДАНУДЫҢ ФУНКЦИОНАЛДЫҚ САУАТТЫЛЫҚТЫ ДАМУДАҒЫ РӨЛІ

Аңдатпа. Бұл мақалада шет тілі сабақтарында мәтінмен жұмыс арқылы оқу дағдыларын дамыту жолдары мен олардың білім алушылардың функционалдық сауаттылығын қалыптастырудағы рөлі қарастырылады.

Қазіргі білім беру жүйесінің басты міндеттерінің бірі – функционалдық сауаттылығы жоғары, өмірлік жағдаяттарда алған білімін тиімді қолдана алатын тұлға тәрбиелеу. Функционалдық сауаттылық тек тіл үйренуде ғана емес, сонымен қатар тұлғаның әлеуметтік белсенділігі мен сыни ойлау қабілетінің дамуына ықпал етеді. Шет тілдерін, соның ішінде ағылшын және түрік тілін оқытуда мәтінмен жұмыс – білім алушының оқу, түсіну, ақпаратты талдау және оны коммуникативтік мақсатта пайдалану дағдыларын қалыптастыратын маңызды құрал болып табылады.

Шет тілі сабақтарында мәтінмен жұмыс білім алушылардың функционалдық сауаттылығын арттырудың негізгі құралы болып табылады. Мәтін оқу, түсіну, талдау және оны коммуникативтік әрекетке айналдыру барысында білім алушылардың танымдық белсенділігі, логикалық ойлауы және тілдік құзыреті дамиды. Бұл өз кезегінде заманауи білім беру жүйесінің басты мақсаты – жан-жақты дамыған, өмірге бейім тұлға қалыптастыруға мүмкіндік береді.

Жұмыстың ғылыми-тәжірибелік маңыздылығы зерттеліп отырған мәселенің теориялық негіздерін айқындауымен және оның мазмұндық-ұғымдық аппаратына анықтама беруімен қатар, осы теориялық тұжырымдарды мұғалімдердің кәсіби тәжірибесіне енгізудің нақты әдістемелік қадамдарын әзірлеуінде көрініс табады.

Тірек сөздер: функционалдық сауаттылық, диалог, ақпарат, мультимодаль, мәтін, жоба

M.S. Orazalina¹, A.Zh. Turikpenova^{2*}

¹Eurasian national university L.N. Gumileva,
010008, Republic of Kazakhstan, Astana city, Satpayev str., 2

^{2*}Shakarim University,
071412, Republic of Kazakhstan, Semey city, Glinki str., 20

*ORCID: 0000-0002-4623-7498

*e-mail: aidilan_76@mail.ru

THE ROLE OF THE USE OF TEXTUAL MATERIAL IN FOREIGN LANGUAGE LESSONS IN THE DEVELOPMENT OF FUNCTIONAL LITERACY

Abstract. This article examines ways to develop reading skills through working with text in foreign language lessons and their role in shaping students' functional literacy.

One of the main tasks of the modern education system is to educate a person with high functional literacy, who can effectively apply the acquired knowledge in life situations. Functional literacy is not only in language learning, but also contributes to the development of social activity and critical thinking of the individual. In teaching foreign languages, including English and Turkish, working with text is an important tool for the formation of students' skills to read, understand, analyze information and use it for communicative purposes.

Working with text in foreign language lessons is the main tool for improving the functional literacy of students. In the process of reading, understanding, analyzing the text and turning it into a communicative activity, students develop cognitive activity, logical thinking and language competence. This, in turn, makes it possible to achieve the main goal of the modern education system – the formation of a comprehensively developed, life-oriented personality.

The scientific and practical significance of the work, along with the definition of the theoretical foundations of the problem under study and the definition of its content-conceptual apparatus, is reflected in the development of specific methodological steps for introducing these theoretical conclusions into the professional practice of teachers.

Keywords: functional literacy, dialogue, information, multimodal, text, project

Авторлар туралы мәлімет

Оразалина Меруерт Слямбековна – докторант, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қазақстан Республикасы, Астана, e-mail: suess@bk.ru, ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-1192-2862>.

Турикпенова Айгуль Жумановна* – PhD, шетел және орыс тілдері кафедрасының аға оқытушысы, «Шәкәрім университеті» КеАҚ, Қазақстан Республикасы, Семей, e-mail: aidilan_76@mail.ru, ORCID: <https://ORCID.org/0000-0002-4623-7498>.

Сведения об авторах

Оразалина Меруерт Слямбековна – докторант, Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилёва, Республика Казахстан, Астана, e-mail: suess@bk.ru, ORCID ID: <https://ORCID.org/0009-0006-1192-2862>.

Турикпенова Айгуль Жумановна* – PhD, старший преподаватель кафедры иностранных и русского языков, НАО «Шәкәрім университет», Республика Казахстан, Семей, e-mail: Aidilan_76@mail.ru, ORCID ID: <https://ORCID.org/0000-0002-4623-7498>.

Yazarlar hakkında bilgi

Orazalina Meruert Slyambekovna – doktora öğrencisi, L.N. Gumilev adındaki Avrasya Ulusal Üniversitesi, Astana şehri, Kazakistan Cumhuriyeti, e-mail: suess@bk.ru. ORCID ID: <https://ORCID.org/0009-0006-1192-2862>.

Turikpenova Aigul Zhumanovna* – PhD, Yabancı ve Rus Dilleri Bölümünün Öğretim görevlisi, «Shakarim Üniversitesi» NJSC, Semey şehri, Kazakistan Cumhuriyeti, e-mail: aidilan_76@mail.ru. ORCID ID: <https://ORCID.org/0000-0002-4623-7498>.

Information about the authors

Meruert Orazalina – PhD Student, L.N. Gumilyov Eurasian national university, Astana, Kazakhstan; e-mail: suess@bk.ru. ORCID ID: <https://ORCID.org/0009-0006-1192-2862>.

Aigul Turikpenova * – PhD, Senior Lecturer of the Department of foreign and Russian languages, NJC «Shakarim University», Republic of Kazakhstan, e-mail: aidilan_76@mail.ru. ORCID ID: <https://ORCID.org/0000-0002-4623-7498>.

Gönderim 21.07.2025

Kabul 26.09.2025

[https://doi.org/10.53360/3080-3861-2025-3\(3\)-20](https://doi.org/10.53360/3080-3861-2025-3(3)-20)

IRSTI: 16.31.51

K.Sh. Ospanova¹, A.F. Akkaliyeva^{2*}

Shakarim University,

071412, Republic of Kazakhstan, Semey, Glinki str., 20 A

*ORCID: 0000-0001-6466-9967

*e-mail: akkaliyeva.aizhan@mail.ru

PRACTICAL USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN TEACHING ENGLISH TO 5TH GRADE STUDENTS

Abstract. This article explores the integration of artificial intelligence (AI) into English language teaching for 5th grade students, a group of learners who are at a critical stage of developing both language skills and learning strategies. The rapid growth of digital technologies and children's natural curiosity about new tools make this age group particularly receptive to AI-based learning solutions. The paper emphasizes how AI can support teachers in several important ways, including creating individualized learning paths that adapt to the strengths and weaknesses of each student, providing opportunities to practice communication skills in safe and interactive environments, and offering adaptive vocabulary training through games, quizzes, and repetition techniques.

In addition, AI platforms can supply instant feedback on grammar, spelling, and pronunciation, helping students correct mistakes immediately and encouraging them to take responsibility for their learning progress. The article